

FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA NOWOCZESNEJ GOSPODARKI

STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU
NIESPECJALISTYCZNYM

DLA PROGNOZY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Data: 29 marca 2021

Status: wersja finalna

Opracowanie: ekovert Łukasz Szkudlarek
ul. Średzka 10/1B
54-017 Wrocław

STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Prognoza oddziaływania na środowisko (dalej Prognoza) dotyczy dokumentu strategicznego pn. „Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki” (dalej Program lub FENG).

Obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Celem Prognozy opracowywanej w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest wskazanie najbardziej prawdopodobnych oddziaływań na środowisko, jakie mogą być skutkiem realizacji projektów ujętych w Programie FENG.

Prowadzone oceny uwzględniają duży poziom ogólności ocenianego dokumentu wyrażający się jego ramowym charakterem, możliwością uzupełnień na dalszych etapach programowania, brakiem szczegółowych kryteriów wyboru projektów, a także brakiem wskazań przestrzennych. W związku z powyższym, zgodnie z zaleceniem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, w prowadzonych analizach skupiono się na wskazaniu zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji. Ponadto, przeanalizowano zgodność Programu FENG z celami ochrony środowiska wyznaczonymi przez inne dokumenty szczebla krajowego oraz międzynarodowego. Dokonano także przeglądu aktualnego stanu środowiska na obszarze kraju z jednoczesnym wskazaniem najistotniejszych problemów ochrony środowiska w poszczególnych jego komponentach.

Jednym z elementów Prognozy była analiza powiązań Programu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu wspólnotowym oraz krajowym. W analizie uwzględniono rolę FENG jako programu wyznaczającego obszary interwencji oraz zasady finansowego wsparcia rozwoju gospodarczego ze środków Unii Europejskiej (UE). Założono, że wdrażanie FENG powinno wzmocnić,

a w wariantcie minimalnym – nie powinno osłabiać, osiągnięcia celów ochrony środowiska wyznaczonych w politykach i strategiach ustanowionych na poziomie Unii Europejskiej oraz wynikających bezpośrednio z polityki spójności UE ustanowionej na lata 2021-2027. Równolegle FENG powinien wykazywać synergię i umożliwiać realizowanie celów ochrony środowiska wynikających z uwarunkowań krajowych, które zostały określone w Polityce Ekologicznej Państwa 2030. Jako kluczowy uznano też dokument pn. „Europejski Zielony Ład” czyli unijny plan na rzecz zrównoważonej gospodarki UE. Wdrażanie Europejskiego Zielonego Ładu nakreśla konieczność podejmowania działań w następujących obszarach:

- Bardziej ambitne cele klimatyczne na lata 2030 i 2050,
- Dostarczanie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii,
- Zmobilizowanie sektora przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym,
- Budowanie i remontowanie w sposób oszczędzający energię i zasoby,
- Przyspieszenie przejścia na zrównoważoną i inteligentną mobilność,
- Od pola do stołu: stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego,
- Ochrona i odbudowa ekosystemów i bioróżnorodności,
- Zerowy poziom emisji zanieczyszczeń na rzecz nietoksycznego środowiska.

Ocena zapisów FENG wykonana przez pryzmat celów ochrony środowiska, wyrażonych w Europejskim Zielonym Ładzie, nie wykazała zasadniczych sprzeczności. Ogólną zgodność ze zrównoważonym rozwojem, w tym z celami ochrony środowiska potwierdza deklarowana konieczność przestrzegania Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. W Karcie zawarto zobowiązanie do integrowania wysokiego poziomu ochrony środowiska i poprawy jego jakości z politykami Unii oraz zapewnienie działania zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Z Europejskiego Zielonego Ładu wynika także tzw. „zielone przyrzeczenie – Nie szkodzić”, które zakłada, że wszystkie działania i polityki unijne powinny zostać połączone, aby pomóc UE w osiągnięciu pomyślanej i sprawiedliwej transformacji ku zrównoważonej przyszłości. Zielone przyrzeczenie wprost koresponduje z zasadą „nie czyn poważnej szkody” o której mowa w art. 17 rozporządzenia w sprawie taksonomii co wykorzystano do stworzenia systemu zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji. W odniesieniu do Polityki Ekologicznej Państwa 2030 zauważono synergię z FENG w zakresie dążenia do gospodarki o obiegu zamkniętym, a także możliwości wspierania aktywności badawczo-rozwojowej w zakresie innowacji służących minimalizowaniu negatywnego wpływu działalności gospodarczej na środowisko.

W Prognozie przedstawiono szczegółowe informacje o zawartości i głównych celach Programu FENG. Wskazano, że jest to dokument przedstawiający wizję realizacji pierwszego celu polityki spójności to jest: *„Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej”*.

Program został podzielony na trzy priorytety realizacyjne:

- **Priorytet I „Wsparcie dla przedsiębiorców”** - który odpowiada za realizację celu szczegółowego pn. „rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii”.
- **Priorytet II – „Środowisko sprzyjające innowacjom”** – który odpowiada za realizację następujących celów szczegółowych:
 - rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii;
 - wzmacnianie zrównoważonego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne;

- o rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości.

W tym priorytecie zachowany jest nacisk na powiązanie tematyczne projektów z krajowymi inteligentnymi specjalizacjami z wyłączeniem instrumentów finansowych i partnerstw międzynarodowych oraz innych instrumentów przedsiębiorczego odkrywania umożliwiające finansowanie obszarów, które mogą się stać potencjalnymi specjalizacjami.

- **Priorytet III – „Pomoc Techniczna”** - który ma na celu zapewnienie efektywnego systemu zarządzania i wdrażania Programu, a tym samym przyczynienia się do realizacji celu głównego Programu którym jest bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej.

Program zakłada wsparcie projektów ukierunkowanych na Krajowe Inteligentne Specjalizacje (KIS), które mają istotny wpływ na rozwój gospodarki i które zostały zidentyfikowane w dokumentach strategicznych. Od 1 stycznia 2020 r. obowiązuje lista 14 krajowych inteligentnych specjalizacji skupionych w ramach następujących pięciu obszarów priorytetowych:

- Zdrowe społeczeństwo
- Biogospodarka rolno-spożywcza, leśno-drzewna i środowiskowa
- Zrównoważona energetyka
- Gospodarka o obiegu zamkniętym - woda, surowce kopalne, odpady
- Innowacyjne technologie i procesy przemysłowe (w ujęciu horyzontalnym)

W Krajowych Inteligentnych Specjalizacjach podkreślono kwestie zmniejszenia oddziaływania na środowisko jako jednego z elementów specjalizacji, który decyduje o jego innowacyjności. Przykładowo w obszarze Zdrowe Społeczeństwo wskazano „*Nowe technologie wytwarzania substancji aktywnych leków ograniczające*

negatywny wpływ na środowisko naturalne” (np. uwzględniające zasady zielonej chemii) czy też *„technologie wytwarzania surowców aktywnych, które są zrównoważone i nie eksploatują środowiska naturalnego”*. Fakt powiązania FENG z KIS intensyfikuje pozytywne oddziaływania na środowisko jakie mogą być skutkiem wdrażania jego zamierzeń.

W Prognozie wykazano, że z prowadzeniem prac badawczych nie identyfikuje się istotnych znaczących oddziaływań na środowisko. Zazwyczaj są to bowiem projekty o mniejszej skali prowadzone w jednostkach wyspecjalizowanych do prowadzenia badań.

Program FENG ma wspierać beneficjentów zmierzających do transformacji w kierunku Przemysłu 4.0 czyli tzw. czwartej rewolucji przemysłowej.

W Prognozie wskazano zagrożenia oraz korzyści związane z rozwojem Przemysłu 4.0.

Reasumując: FENG charakteryzuje się niskim poziomem szczegółowości, ze względu na to, że **o ostatecznym przeznaczeniu środków zadecyduje dopiero to, jakie projekty zostaną zgłoszone w procedurze konkursowej** oraz jakie projekty zostaną wskazane do realizacji w trybie pozakonkursowym. Potencjalne oddziaływania negatywne powinny być minimalizowane zaprojektowaniem odpowiednich kryteriów formalnych i merytorycznych które będą determinowały rodzaje projektów zgłaszanych do dofinansowania. Zauważono, że spodziewane oddziaływanie pozytywne mogą zostać wzmocnione w przypadku wprowadzenia w ramach konkursów zasady premiowania projektów opartych o zasady ekoprojektowania. Ekoprojektowanie stanowi zasadniczą zmianę filozofii w zakresie prac projektowych. W procesie ekoprojektowania, na pierwszy plan zamiast minimalizacji kosztów wysuwa się uwzględnienie wpływu danego produktu na środowisko i społeczeństwo podczas całego cyklu jego życia.

W celu minimalizacji możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych zaproponowano przyjęcie jako horyzontalnej w Programie FENG zasady finansowania projektów, które nie czynią poważnej szkody w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii) [ang. „Do No Significant Harm” (DNSH)]. Wspomniany art.17 wskazuje kryteria pozwalające stwierdzić kiedy projekt ubiegający się o uzyskanie finansowania w ramach Programu, należy uznać za wyrządzający poważne szkody. Poniżej przedstawiono kryteria podstawowe które będą uzupełniane technicznymi kryteriami kwalifikacji będącymi załącznikami do rozporządzenia (UE) nr 2020/852:

- w obszarze łagodzenia zmian klimatu, jeżeli działalność ta prowadzi do znaczących emisji gazów cieplarnianych;
- w obszarze adaptacji do zmian klimatu, jeżeli działalność ta prowadzi do nasilenia niekorzystnych skutków obecnych i oczekiwanych, przyszłych warunków klimatycznych, wywieranych na tę działalność lub na ludzi, przyrodę lub aktywa;
- w obszarze zrównoważonego wykorzystywania i ochrony zasobów wodnych i morskich, jeżeli działalność ta szkodzi:
 - dobremu stanowi lub, dobremu potencjałowi ekologicznemu jednolitych części wód, w tym wód powierzchniowych i wód podziemnych; lub
 - dobremu stanowi środowiska wód morskich;
- w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym zapobiegania powstawaniu odpadów i recyklingu, jeżeli:
 - działalność ta prowadzi do znaczącego braku efektywności w wykorzystywaniu materiałów lub w bezpośrednim lub pośrednim wykorzystywaniu zasobów naturalnych, takich jak nieodnawialne źródła energii, surowce, woda i grunty, na co najmniej jednym z etapów cyklu życia produktów, w tym pod względem trwałości produktów, a także możliwości ich naprawy, ulepszenia, ponownego użycia lub recyklingu;
 - działalność ta prowadzi do znacznego zwiększenia wytwarzania, spalania lub unieszkodliwiania odpadów,

- o z wyjątkiem spalania odpadów niebezpiecznych nienadających się do recyklingu; lub
- o długotrwałe składowanie odpadów może wyrządzać poważne i długoterminowe szkody dla środowiska;
- w obszarze zapobiegania zanieczyszczeniu i jego kontroli, jeżeli działalność ta prowadzi do znaczącego wzrostu emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody lub ziemi w porównaniu z sytuacją sprzed rozpoczęcia tej działalności;
- w obszarze ochrony i odbudowy bioróżnorodności i ekosystemów, jeżeli działalność ta:
 - o w znacznym stopniu szkodzi dobremu stanowi i odporności ekosystemów; lub
 - o jest szkodliwa dla stanu zachowania siedlisk i gatunków, w tym siedlisk i gatunków objętych zakresem zainteresowania Unii.

Wykluczenie finansowania projektów spełniających nawet jedno z powyższych kryteriów w praktyce wyklucza możliwość negatywnego oddziaływania FENG na środowisko.

Ponadto w tym samym rozporządzeniu określono warunki kwalifikacji działalności gospodarczej pod kątem jej istotnego pozytywnego wkładu w osiągnięciu jednego z sześciu celów środowiskowych istotnych z punktu widzenia wspólnoty. Są to:

- łagodzenie zmian klimatu;
- adaptacja do zmian klimatu;
- zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich;
- przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym;
- zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola;
- ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów.

W Prognozie zasugerowano **premiowanie projektów, które mają istotny wkład w realizację jednego z wymienionych powyżej sześciu celów środowiskowych.** Na obecnym etapie wdrażania Programu FENG nie określa się wagi jaką powinien stanowić ten element

w ocenie całkowitej wniosku. Wagę należy dobrać tak aby nie stanowiła ona bariery dla realizacji wartościowych projektów, które ze względu na swój charakter nie wykazują wkładu w realizację któregokolwiek z celów określonych w art. 9 rozporządzenia. W takich przypadkach proponuje się premiowanie projektów które wykazują się spełnieniem zasady ekoprojektowania lub przewidują zastosowanie innych rozwiązań, które minimalizują negatywne skutki środowiskowo-klimatyczne.